

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті наводяться результати педагогічного експерименту з формування правової компетентності у майбутніх соціальних працівників. Дослідником було визначено три рівні правової компетентності соціальних працівників: адаптивний, продуктивно-виконавчий, креативний. На основі критеріїв правової компетентності соціальних працівників були проведені дослідження рівнів правової компетентності експериментальної та контрольної груп.

Автор наголошує, що запропонована методика формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників сприяє кращому засвоєнню практичних правових умінь, необхідних сучасному соціальному працівникові.

Ключові слова: *правова компетентність, методика, формування правової компетентності.*

Постановка проблеми. Формування готовності студентів до майбутньої праці у соціальній сфері є складним процесом, обумовленим взаємодією всіх складових професійної підготовки у вищій школі.

У науково-педагогічній літературі накопичений великий дослідницький матеріал, спрямований на вирішення проблем комплексної професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Проблему підготовки соціальних працівників досліджували: А. Асмолов, С. Беличева, О. Васюк, Д. Годлевська, М. Головатий, І. Зимняя, А. Капська, О. Карпенко, Т. Кремнева, С. Кубіцький, Є. Холостова, Н. Шмельова та ін.

Мета статті – підведення підсумків педагогічного дослідження з формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників у процесі фахової підготовки.

Результати теоретичного дослідження. Дослідження ефективності запропонованої методики професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, спрямованої на формування правової компетентності, являє собою досить складний і багатогранний процес. Тому при розробці критеріального апарату дослідження, ми зіштовхнулися з необхідністю розгляду окремих компонентів даного процесу з урахуванням зв'язків між ними.

Динаміку виділеного інтегрального критерію, позначеного нами як "правова компетентність", ми вивчали у процесі дослідно-експериментальної роботи, у ході якої передбачалося вирішення наступних завдань:

- вивчення спрямованості рівнів розвитку внутрішньої (професійної) мотивації майбутніх соціальних працівників у процесі навчальної діяльності з використанням комплексу інтерактивних форм і методів навчання;
- визначення ступеня засвоєння і подальшого накопичення знань студентів;
- визначення ступеня сформованості правових умінь і навичок студентів та досвід їх прояву у різних практичних ситуаціях;
- дослідження рівнів сформованості професійно-особистісних якостей, необхідних у соціально-правовій сфері діяльності;
- визначення рівня задоволеності студентів процесом навчання з використанням запропонованих форм і методів;
- виділення на основі статистичної обробки отриманих експериментальних даних за рівнями сформованості правової компетентності майбутніх фахівців;
- здійснення аналізу результатів дослідно-експериментальної роботи з метою можливої корекції і вдосконалення.

Методика та процедура дослідження. Проведення педагогічного експерименту було засновано на порівняльній діагностиці різних критеріальних характеристик у експериментальній та контрольній групах. В експерименті взяли участь 152 студенти денної форми навчання за спеціальністю "Соціальна робота" Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Чернігівського національного технологічного університету, Академії праці, соціальних відносин і туризму, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, з них 78 студентів склали експериментальну групу, а 74 – контрольну групу.

Проаналізувавши методи та шляхи дослідження ефективності професійної підготовки студентів у ВНЗ, спрямованої на формування правової компетентності, ми використовували такі методики, які найбільш повно відображають мету і завдання дослідження і складають основу дослідно-експериментальної роботи, як-от: методика діагностики спрямованості навчальної мотивації Т. Дубовицької, яка дозволяє виявити спрямованість і рівень розвитку внутрішньої мотивації навчальної діяльності студентів при вивченні ними з правовими аспектами діяльності соціального працівника з використанням запропонованих форм і методів; методика оцінки когнітивного потенціалу в навчанні М. Шевандрина, яка дозволяє діагностувати ступінь сформованості знань, умінь студентів; спостереження за студентами під час занять і оцінювання їх роботи; тест оцінки системи особистої роботи; опитувальник "Комунікативні та організаторські схильності" (КОС); анкетування, що дозволяє визначити ступінь задоволеності процесом навчання.

Нами було визначено три рівні правової компетентності соціальних працівників: адаптивний, продуктивно-виконавчий, креативний. Кожен рівень, у свою чергу, характеризується відповідними показниками. Характеристика виділених рівнів представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Рівні сформованості правової компетентності у майбутніх соціальних працівників

Рівень сформованості	Показники
Адаптивний	Професійні мотиви майбутньої діяльності соціального працівника не сформовані, або мотиви вичерпуються інтересом до результату. Знання в галузі права соціального забезпечення у студентів носять поверхневий, фрагментарний характер. Відсутня готовність до їх використання в необхідних ситуаціях, нездатність підбирати й аналізувати нормативно-правові документи, труднощі у встановленні і "підтримці" контакту зі співрозмовником, невірна оцінка проблемної ситуації, позиції клієнта, недостатній рівень розвитку організаційно-комунікативних здібностей, небажання зрозуміти партнера по спілкуванню, низький рівень емоційних відносин, часом прагматичний стиль діяльності, залежні поведінкові реакції, невміння використовувати отримані знання на практиці.
Продуктивно-виконавчий	Когнітивний потенціал студентів характеризується впізнаванням, запам'ятовуванням і відтворенням навчального матеріалу. У той же час, недостатньо сформовані вміння, але здатність досить швидко визначити проблему і способи її розв'язання, помилки при відборі та аналізі нормативно-правових актів, адекватна в цілому, але вимагає досить багато часу оцінка проблемної ситуації і своїх можливостей у її вирішенні, помилки при оформленні документів, утруднення при викладі своєї позиції, недостатній комунікативний контроль, що призводить до нестриманості у спілкуванні. Студентів характеризує наявність добре розвинених особистісно-професійних якостей (комунікативних, організаторських, інтелектуальних), що мають значення для правової компетентності.
Креативний	Студенти активно використовують отримані знання і способи діяльності в нестандартних, неалгоритмізованих ситуаціях з їх доповненням розвитком на основі вже освоєних нових способів. Студенти здатні швидко виділити проблему і способи її вирішення, самостійно й оперативно проводити пошук і аналіз нормативно-правових актів, правильно оцінювати свої можливості в наданні допомоги клієнту, викладати доступно і ясно свою точку зору. Володіють високим комунікативно-організаторським контролем, що характеризується умінням входити в будь-яку роль, здатністю гнучко реагувати на зміну ситуації, творчою активністю, що виявляється в рамках відтворюючої діяльності з елементами пошуку нових рішень у стандартних ситуаціях, компетентнісними поведінковими реакціями в групі.

Аналіз результатів дослідження. На основі критеріїв правової компетентності соціальних працівників були проведені дослідження рівнів правової компетентності експериментальної та контрольної груп. Розподіл студентів за рівнями сформованості правової компетентності на завершальному етапі педагогічного експерименту представлено в табл. 2, рис. 1.

В експериментальній групі кількість студентів з найнижчим рівнем компетентності скоротилося на 41%, а з продуктивно-виконавчим рівнем компетентності збільшилася на 16,6% за рахунок зменшення кількості студентів з низьким рівнем правової компетентності. Кількість студентів креативного рівня виросло 26,1%. Вищевказані методи дозволили за виділеними критеріями дослідити зміни рівнів сформованості правової компетентності, звідки видно, що динаміка змін рівнів правової компетентності у соціальних працівників експериментальної групи більш значна.

Попередньо можна сказати, що результати дослідно-експериментальної роботи дозволяють зробити висновки про те, що існуючі відмінності між експериментальною і контрольною групами не є випадковими, оскільки на початок експерименту відмінності в групах за рівнем сформованості правової компетентності були незначні.

**Розподіл соціальних працівників за рівнями сформованості правової компетентності
в експериментальній та контрольній групах**

Групи	Експериментальна група				Контрольна група			
	I етап експерименту		III етап експерименту		I етап експерименту		III етап експерименту	
	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%	Студ.	%
Адаптивний	48	61,5	16	20,5	48	64,9	37	50,0
Продуктивно-виконавчий	24	30,8	37	47,4	19	25,7	25	33,8
Креативний	6	7,7	25	32,1	7	9,5	12	16,2

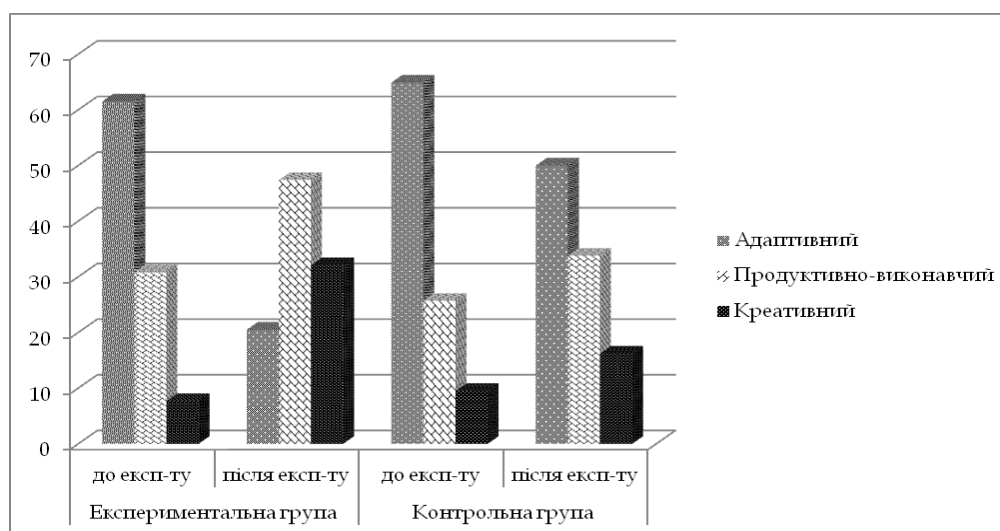

Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості правової компетентності соціальних працівників

Проте перед тим, як формулювати висновки, ми перевірили чи достатньо показників наших спостережень для того, щоб за їх допомогою можна було статистично підтвердити закономірності досліджуваного нами процесу в навчанні. З цією метою ми провели статистичний аналіз результатів дослідження. Розроблений нами діагностичний комплекс завдань дозволив отримати статистичні дані для визначення динаміки процесу формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників та перевірки ефективності застосування запропонованої нами методики організації даного процесу.

Вибірki студентів потенційних експериментальних та контрольних груп, які виконували контрольні завдання, були випадковими та незалежними. Для кожного з них була реальна можливість увійти до будь-якої з категорій вимірюваної властивості, яка визначалась результатами виконання контрольних завдань. Перша з цих категорій – це студенти, які знаходяться на адаптивному рівні сформованості правової компетентності. Кожна наступна категорія відповідає продуктивно-виконавчому та креативному рівню сформованості правової компетентності майбутніх соціальних працівників. Все це задовольняє умови застосування для порівняння результатів експерименту за критерієм χ^2 (хі-квадрат) [2, с. 96].

Позначимо p_{1i} ($i = 1, 2, 3$) ймовірність знаходження студентів контрольної вибірки на адаптивному, продуктивно-виконавчому або креативному рівні; p_{2i} ($i = 1, 2, 3$) ймовірність знаходження студентів експериментальної вибірки на адаптивному, продуктивно-виконавчому або креативному рівні відповідно. На основі даних табл. 2 можна перевірити нульову гіпотезу $H_0 : p_{1i} = p_{2i}$ для всіх трьох категорій (тобто $p_{11} = p_{21}$, $p_{12} = p_{22}$, $p_{13} = p_{23}$) – при альтернативі $H_1 : p_{1i} \neq p_{2i}$ хоча б для однієї з трьох категорій. Запишемо дані у вигляді таблиці 2×3 (табл. 3).

Для перевірки нульової гіпотези знайдемо значення статистики за формулою:

$$T = \frac{1}{n_1 \cdot n_2} \sum_{i=1}^c \frac{(n_{1Q_{2i}} - n_{2i}Q_{1i})^2}{Q_{1i} + Q_{2i}},$$

де Q_{1i} та Q_{2i} ($i=1, 2, 3$) дорівнює кількості студентів в обох групах студентів, які справились із контрольними завданнями на відповідному рівні.

Результати виконання контрольних завдань студентами контрольних та експериментальних груп

Вибірки	Адаптивний	Продуктивно-виконавчий	Креативний
$n_1=78$	16	37	25
$n_2=74$	37	25	12

Зважаючи на те, що ми маємо три категорії ($C=3$), робоча формула для обчислення значення статистики буде мати такий вигляд:

$$T = \frac{1}{n_1 \cdot n_2} \left[\frac{(n_1 Q_{21} - n_2 Q_{11})^2}{Q_{11} + Q_{21}} + \frac{(n_1 Q_{22} - n_2 Q_{12})^2}{Q_{12} + Q_{22}} + \frac{(n_1 Q_{23} - n_2 Q_{13})^2}{Q_{13} + Q_{23}} \right]$$

Проведемо обчислення значення статистики:

$$T_{cn} = \frac{1}{78 \times 74} \times \left[\frac{(78 \times 37 - 74 \times 16)^2}{37 + 16} + \frac{(78 \times 25 - 74 \times 37)^2}{25 + 37} + \frac{(78 \times 12 - 74 \times 25)^2}{30 + 48} \right] \approx 13,01.$$

За табл. Г [1, с.130] для $\alpha = 0,05$ і числа ступенів вільності $\nu = C - 1 = 3 - 1 = 2$ знаходимо критичне значення статистики критерію $T : x_{1-\alpha} = 9,210$. Звідси рівна нерівність $T_{спостереж.} \geq T_{критич.}$ ($13,01 \geq 9,210$), тобто згідно з правилом прийняття рішень [1, с.105], отримані результати дають достатньо даних для відхилення нульової гіпотези і прийняття альтернативної. Інакше кажучи, запропонована методика формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників сприяє кращому засвоєнню практичних правових умінь, необхідних сучасному соціальному працівникові.

Висновки. Отже, отримані результати переконують у тому, що розроблена нами методика дає позитивні результати. Запропонована методика формування правової компетентності майбутніх соціальних працівників сприяє не лише формуванню психологічної готовності до виконання правових функцій кваліфікованого соціального працівника, а й кращому оволодінню практичними вміннями та розширенню їх професійного кругозору. А отже, дана методика веде до утворення стійких і систематизованих знань та умінь їх практичного застосування, об'єднаних необхідними причинно-наслідковими зв'язками.

Використані джерела

1. Грабарь М. И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы / М. И. Грабарь, К. А. Краснянская. – М. : Педагогика, 1977. – 136 с.
2. Кыверялг А. А. Исследования проблем политехнической трудовой подготовки и профессиональной ориентации молодежи / А. А. Кыверялг. – Таллинн : Валгус, 1975. – 318 с.

Mekshun A. D.

ANALYSIS THE RESULTS OF PEDAGOGIC EXPERIMENT AS FOR FORMATION THE LEGAL COMPETENCE OF FUTURE SOCIAL WORKERS IN VOCATIONAL TRAINING

The article presents the results of pedagogic experiment as for formation the legal competence of future social workers. The author defined three levels of the legal competence; they are adaptive, productive-executive, creative. According to the criteria of the social workers' legal competence there was made the research of the legal competence levels in experimental and control groups.

The research of effectiveness the offered method for future social workers' vocational training that directed on formation the legal competence. This method is a complex and multiform process. The pedagogic experiment was based on the comparative diagnostics of different criterion characteristics in both experimental and control groups. In the experiment 152 students of day form education on the specialty "Social work" of the National Pedagogical Dragomanov University, the Chernihiv National University of Technology, the Academy of Labour, Social Relations and Tourism, the Yuriy Fedkovich Chernivtsi National University. 78 of them were students of the experimental group and 74 of them were students of the control group. The author points out that the offered method for future social workers' vocational training promotes better mastering the practical legal skills that are necessary for a modern social worker.

Key words: legal competence, method, formation of legal competence.

Стаття надійшла до редакції 14.11.2015 р.